

Els ismes culturals i la política catalana

Intervenció en el 94è aniversari de la mort d'Enric Prat de la Riba

Ferran Mascarell, conseller de Cultura

Dilluns 1 d'agost, 20 h, Casa Museu Prat de la Riba, Castellterçol

Sr. Joan Sagalés, secretari del Patronat de la Casa Museu Prat de la Riba; l'lm Alcalde de Castellterçol, Sr. Vicenç Sánchez; Sr. Agustí Alcoberro, director del Museu d'Història de Catalunya; membres del Patronat de la Casa Museu Prat de la Riba, i representants de l'Ajuntament de Castellterçol, moltes gràcies per la seva invitació.

És un honor prendre la paraula avui, a la Casa Museu Prat de la Riba, a Castellterçol, en la commemoració del 94è aniversari de la mort d'Enric Prat de la Riba. Avui fa 94 anys que Prat de la Riba va morir. Fa 97 anys que fou investit president de la Mancomunitat, fa 105 anys que va escriure un llibre cabdal, fa 104 anys que va ser nomenat president de la Diputació de Barcelona. I fa 119 anys que es va destacar en la política catalana amb la seva participació com a secretari a l'Assemblea de la Unió Catalanista que va aprovar les Bases de Manresa.

També hi ha altres dates que voldria fer notar. Avui fa només 28 anys que aquesta casa adquirí la funció de mantenir viva la memòria del president Prat de la Riba. Recordant les paraules que l'any 1984 el president Pujol va adreçar al públic assistent a la inauguració d'aquesta casa museu ens podem adonar del moment transcendent que està vivint el catalanisme. I podem percebre, també, la força d'algunes de les premisses polítiques del president Prat i la magnífica capacitat d'antelació que va tenir.

El president Pujol deia aquí mateix aquell 1 d'agost de l'any 1984: *«algú pot pensar, i de fet hi ha qui pensa, que amb l'Estatut d'Autonomia ja som al cap del carrer. Això no es veritat. Primer, perquè l'Estatut, de bon tros, no el tenim tot. Segon, perquè l'Estatut, el que tenim i el que hem d'acabar de tenir, l'hem de defensar cada dia. Tercer, perquè l'Estatut només és una eina per construir Catalunya. I quart, perquè tot just quan el tinguem sencer, veurem si és realment l'eina que ens cal»*.

Com han canviat les coses avui... L'Estatut del 1978 jo no existeix. Aquell Estatut imperfecte havia de ser substituït per un nou Estatut, en el qual molts vam confiar, pensant que es feia un pas més decisiu en la lenta processió cap a la plena emancipació nacional. Estic segur que la història de l'Estatut del 2006 està ben fresca en la memòria de tots vostès. Fet amb notòries diferències i dificultats entre els partits polítics catalans, aprovat en un referèndum poc entusiasta, mutilat a les Corts i definitivament liquidat al Tribunal Constitucional. L'any passat, el dia 10 de juliol, una fervorosa manifestació va posar de relleu que l'Estatut sorgit del Tribunal Constitucional naixia mort i que la societat catalana s'endinsava de nou en la

resolució del laberint espanyol sense un guió gaire precís.

Aquells que no ho vam viure ens costa d'imaginar com era aquella Catalunya del 1906 que va veure irrompre la convicció política, intel·lectual i política de Prat de la Riba. I fins i tot a molts joves d'ara els costa de comprendre com era aquella Catalunya de fa només trenta anys que jugava una vegada més, confiada, la carta d'entendre's amb Espanya. I a molts ciutadans de Catalunya els costa de reconèixer el fil umbilical que uneix l'acció política del president Prat de la Riba amb l'acció política del president Pujol i de la resta de presidents de la Generalitat, fins a arribar al president Mas.

Però aquest fil umbilical existeix, i no és altre que el de la convicció catalanista; és el fil de la defensa de l'autogovern i el de la posada en pràctica d'aquest autogovern amb la màxima ambició per aconseguir poder viure i actuar com una veritable nació davant dels reptes presents i futurs de la comunitat dels catalans.

El catalanisme ha estat la teoria de i sobre Catalunya, construïda per un grapat de dirigents polítics, culturals i socials, bastida des de la societat civil, que, al llarg de pràcticament cent cinquanta anys, ha permès refer el país de les seves derrotes polítiques i militars i l'ha construït fins a arribar on som ara.

El catalanisme va néixer a mitjan segle XIX; ha estat l'eix de referència ideològic vertebrador de la Catalunya del segle XX i ha tingut en Enric Prat de la Riba l'home de referència. Pierre Vilar ho va explicar millor que ningú ja fa molts anys: el catalanisme ha estat el substrat comú del poble de Catalunya, el substrat que va donar cohesió i continuïtat a la societat civil, que va fer les funcions d'ideologia d'estat virtual justament quan de l'estat real emanava una teoria radicalment oposada al catalanisme: l'espanyolisme. És difícil que pugui existir una nació sense teoria sobre ella mateixa. Normalment és l'estat i els seus aparells els que s'encarreguen de configurar-la. En el cas català no ha estat així. Va ser la societat política i intel·lectual la que ho va fer i en aquest procés Prat va tenir un paper especialment destacat.

Com és ben sabut, va ser a mitjan segle XIX que va aparèixer el catalanisme. I és amb Valentí Almirall que fa un primer salt d'escala per dotar-se amb Prat de l'eina decisiva. Prat relliga tots els aspectes d'una teoria nacional: d'una banda, va posar damunt la taula la necessitat de recuperar el passat; de l'altra, va dedicar l'esforç d'un grapat de dirigents a pensar i construir el present. Però, per damunt de tot, va tractar d'imaginar un futur per al país. Va oferir als catalans una teoria renovada sobre ells mateixos. Per això ja es mereix un lloc d'honor en la nostra memòria col·lectiva.

A partir de Prat va quedar clar. Catalunya era una nació i tenia dret a l'autogovern. Pocs dirigents han tingut tanta capacitat de sintetitzar els «ismes» que l'havien precedit i d'influir en els ismes posteriors. Els ismes que van anar sorgint al llarg del segle xx i fins als nostres dies.

Em plau, doncs, manifestar en aquest escenari ple de simbolisme, de memòria i d'emoció, que Prat de la Riba ocupa un lloc d'honor entre els noms propis que han contribuït més a construir aquest país. El seu llegat és ben present en molts dels racons materials i espirituals de Catalunya. Va contribuir com pocs a la construcció d'una teoria i una pràctica nacional que encara avui està ben viva i resulta admirable.

La teoria catalanista de Prat: cultura i estat

La teoria i la pràctica de construcció nacional d'Enric Prat de la Riba té dos gran ancoratges, decisius, que, al meu entendre, expliquen la força i la vigència dels seus postulats. D'una banda, Prat de la Riba creia en el poder constituent de la cultura. D'altra banda, Prat de la Riba creia en el poder transformador de l'estat. Deixeu-me ser una mica agosarat: Prat de la Riba era culturalista i era estatista. Va ser ambdues coses a la Catalunya del 1900. Cap de les dues coses no eren senzilles d'explicar i aplicar a la Catalunya del 1900. D'una banda, la meitat de la població era analfabeta; de l'altra, l'estat era sinònim per a tothom d'una Espanya en crisi i per tant de malfiança.

Que era culturalista sembla poc discutible. M'atreveixo a afirmar, fins i tot, que Prat ha estat el líder català amb més convicció sobre el poder de la cultura per construir i transformar una nació; una nació, a més, amb poca consciència de si mateixa. Ningú com Prat no ha col·locat la cultura en la centralitat de la política nacional. Ningú com ell abans no havia entès que els ismes catalanistes que l'havien precedit (la Renaixença i el Modernisme) eren moviments essencialment culturals. Com culturalista havia estat també l'isme d'Antoni de Campany, defensat cent anys abans de Prat i que abanderava una cosmovisió castellanitzada.

Ningú com Prat no havia entès, i ha entès després, la importància de vincular el moviment polític amb un moviment de renovació cultural. Això va ser el Noucentisme i per això encara en parlem amb admiració i una certa perplexitat davant la seva encara perceptible incidència en la nostra societat.

Ningú com Prat no ha entès tan bé que la veritable muntanya que cal pujar si es vol reeixir en la construcció nacional és la cultural. Per una raó que poca gent ha entès com va entendre Prat: una nació és abans que cap altra cosa un projecte de cultura. Un projecte de valors compartits i de coneixements aplicats. Una nació és un projecte cultural perquè només des de la cultura compartida es pot construir.

Prat va intuir, com ningú abans, com molt pocs dirigents després, el caràcter constituent i no decoratiu de la cultura nacional. Per això va situar la cultura en el centre del seu projecte polític nacional. Per això avui encara en parlem. Per això avui encara té tanta presència entre nosaltres.

Per aquesta raó va buscar l'aliança entre els polítics i els intel·lectuals, per aquesta raó va deixar que un grup d'homes de cultura, diversos de tarannà i de pensament, fossin els seus ariets per afrontar les seves polítiques transformadores. Per això va deixar que es vinculés la seva acció de govern al Noucentisme. Per aquesta raó va desplegar una obra cultural ingent. Per aquesta mateixa raó el llegat cultural de Prat de la Riba està encara viu entre nosaltres.

Un home d'estat

Prat de la Riba, almenys en el que es relaciona amb les maneres de fer i entendre les polítiques culturals, va ser un home modern. Avançat, fins i tot. Està per estudiar d'on va treure aquesta convicció culturalista, però és indiscutible que la va tenir i la va convertir en el rerefons de tota la seva acció política de construcció nacional.

En termes polítics, Prat era estatalitzador. Els catalans eren una nació, però aquesta proclama no era suficient. Per modernitzar-se en temps tan canviants com aquells necessitaven autogovern i els calia un estat nou i infinitament més adient a les necessitats dels catalans.

El jove Prat de la Riba del 1890, ja president del Centre Escolar Catalanista, havia definit el seu nacionalisme: *«Avui ja per a molts Espanya és sols un nom indicatiu d'una divisió geogràfica, com ho és Europa. Avui són molts los que veuen clar que Espanya no és una nació, sinó un estat; i que es penetren de la diferència que va de l'estat, obra d'homes, entitat artificial, a la Nació, entitat natural, producte de l'espontaneïtat del desarotllo històric»*.

No és tan important el to naturalista referit a la nació com els termes que utilitza respecte de l'estat. L'estat és una entitat artificial, diu. Obra dels homes, afirma. I per tant construïble i transformable. Em sembla que és dels primers entre nosaltres que parla de l'estat en aquests termes. I a Catalunya, al llarg dels darrers tres-cents anys, molt poca gent ha parlat de l'estat com una construcció i una eina.

De fet, els catalans han mantingut des del 1714 una relació difícil amb l'estat. L'estat era una realitat política llunyana, distant, imperativa, sovint repressiva, gairebé mai vinculada als interessos reals i concrets de la gent. Per a les classes populars del segle XVIII era l'expressió de la pèrdua de les llibertats, només per a alguns sectors benestants l'estat era l'aparell de poder social al qual calia acostar-se, encara que

fos renunciant a la llengua i la política pròpia. Per a molts petits burgesos i menestrals l'estat com més lluny millor. Representava els impostos abusius, cap servei a canvi i algun fill perdut en alguna guerra absurda. Per als obrers del segle XIX l'estat era la policia i la repressió.

Prat va intuir una altra cosa. L'estat és artificial i s'ha de construir per adequar-se a les necessitats dels ciutadans. De fet, la seva concepció nacionalista (vindicadora de la nació) ha perdurat entre nosaltres per la seva voluntat de vincular-la a una administració estatal eficient. Modernitzar Catalunya des del poder polític a través de la Mancomunitat i reinventar Espanya per fer-ho possible.

En un dels seus últims discursos del maig del 1917, adreçat als diputats de la Mancomunitat amb motiu de la seva reelecció com a president, Prat expressava clarament la seva convicció que Catalunya necessitava un estat adequat a les seves necessitats: *«No hem fet la Mancomunitat per tenir una Diputació més gran ni per donar a l'ànima catalana un petit cos d'administració subordinada, secundària: una província. Tots, anant més o menys enllà, qui deturant-se aviat, qui veient lluny el seu ideal, tots volem per a Catalunya un cos d'Estat, tots sentim que la dignitat popular catalana exigeix imperiosament, més o menys accentuades, formes d'Estat. Aquest és el sentit de la reivindicació d'autonomia plantejada pel nostre poble amb el nom de delegacions de serveis d'Estat a la Mancomunitat»*.

El gran mèrit de Prat és apartar dels llocs preeminents de l'escenari els conceptes polítics que va heretar i posar-ne de nous. El seus quatre conceptes principals van ser:

Regionalisme: pretenia donar coherència a la representació i defensa dels interessos polítics catalans en el context de la política espanyola, molt sovint en funció de les anàlisis orientades del positivisme científic llavors de moda.

Nacionalisme: s'orientà cap a una ruptura sentimental amb Espanya (estat i societat), mentre es tractava de reformar el sistema polític, amb la convicció que, si no s'aconseguia, la secessió resultaria del tot justificada.

Imperialisme: va imaginar una Espanya imperial, sorgida de la confederació de les nacions que hi conviuen, on podia arribar a cabre-hi Portugal i qui sap si algunes colònies americanes recuperades.

Culturalització: va prioritzar la vocació d'influència i domini cultural sobre el conjunt de la societat catalana. La seva voluntat cultural era dirigista i partia d'una suposada unitat cultural catalana.

És ben conegut que aquest ideari volia relligar cultura amb política. És prou conegut que fou Eugeni d'Ors qui va batejar, a partir de l'any 1906 i en els seus glossaris, el moviment de renovació que encapçalava Prat amb el nom de Noucentisme. És ben sabut que, a suggeriment de Josep Pijoan, el mateix Prat va donar forma de llibre sintètic al seu pensament polític: el 22 de maig de 1906 es va posar a la venda *La Nacionalitat Catalana*. Prat tenia una teoria sobre el passat, el present i el futur de Catalunya. Va vincular per primera vegada la modernització de l'estat amb l'autonomia de Catalunya. I per complementar-ho, Xènius (Eugeni d'Ors) proclamà des del seu glossari que la joventut intel·lectual assumia la doctrina pratiana i la convertia en el nucli de la seva nova moral urbana: civilista, classicista, mediterrània i arbitrària, el que volia dir intervencionisme públic modernitzador.

La unió de política i cultura

El Noucentisme suposà, doncs, una notable accentuació dels lligams entre la política i la cultura, fins al punt d'esdevenir una de les característiques identificadores de l'època. Deixeu-me senyalar que aquesta és una de les grans diferències amb la nostra època. Ara molta gent reclama de manera simplista la separació més extrema entre política i cultura. I això no és possible, perquè la política ha d'estar al servei de la cultura, no pas al marge o bé còmodament instal·lada en la indiferència.

Prat representa, doncs, la convicció política en favor de la cultura. Perquè Prat creu que la cultura constitueix el país. I Prat posa tot el seu seny ordenador, i l'incipient estat de què disposa –Diputació de Barcelona i Mancomunitat– al servei de la modernització cultural del país.

Modernització cultural que per a Prat vol dir posar en valor la identitat catalana, modernitzar les institucions de producció de pensament, recuperar l'orgull de la llengua pròpia. No cal compartir el cent per cent de l'esquema cultural pratiana –han passat cent anys des d'aleshores. Tanmateix, no podem ignorar la seva profunda significació política.

Com és sabut, Prat volia relacionar tres nivells d'acció política i d'acció cultural. En el nivell superior, hi va col·locar els organismes generadors de l'alta cultura nacional que ha de produir una nació: l'Institut d'Estudis Catalans (1907) i la Biblioteca Nacional (1907), als quals va atribuir dos grans objectius: la fixació lingüística i la impulsió dels estudis històrics. En el nivell mitjà calia generar els quadres perpetuadors i difusors de l'alta cultura catalana: creació d'una autèntica universitat catalana, creació d'una Escola Industrial, una Escola de Mestres, una Escola de Bibliotecàries i una petita multitud d'institucions tècniques, culturals i educatives per garantir altes cotes en el camp de la formació. Aquest nivell mitjà havia de donar al país el rigor que s'apreciava a l'estranger, una moralitat sense concessions al servei del país i un

compromís professional irreprotxables. El tercer nivell –que no es plasmà fins al 1914– va pretendre coordinar el conjunt de la tasca d'intervenció sobre les masses, com es deia aleshores. Els homes i les dones de Prat imaginaren una labor decidida d'extensió cultural, de generació de noves moralitats col·lectives, de perfeccionament de certs hàbits i de nacionalització de la ciutadania, d'integració social a la manera dels poders públics dels països europeus de l'entorn.

La institucionalització tenia un significat precís. Volia dir establir de bell nou tot allò que Catalunya hauria construït durant els segles XVIII i XIX si hagués tingut els instruments operatius d'una nació amb administració pròpia. Es tractava de situar Catalunya als nivells estructurals que havien assolit els grans països europeus en el terreny de l'urbanisme, les carreteres, els telèfons, les escoles, les biblioteques, els museus, les universitats, les acadèmies i les ciutats. Es tractava, també, de modernitzar Barcelona, la gran capital que vindicaven per posar el seu projecte nacional en el mapa del món.

La política d'institucionalització tingué la seva expressió en la Diputació de Barcelona, l'Ajuntament de Barcelona i la Mancomunitat de Catalunya, que van impulsar un programa de modernització basat en la reforma de l'administració, la construcció d'una xarxa bàsica d'infraestructures (ferrocarrils, carreteres i telèfons als pobles de Catalunya) i la fundació de les institucions bàsiques de cultura, l'ensenyament i els serveis socials.

Per a Prat de la Riba el projecte cultural era un projecte de país. Si el Modernisme havia significat un projecte de modernitat, els Noucentisme assajà un projecte de país, portes endins i portes enfora. És d'Ors aquella arenga a favor de la institucionalització ja clàssica: *«Au, de pressa, de pressa, vinguen els Museus, vinguen Acadèmies, vinguen Exposicions, vinga Educació, vinga Cultura, vinga Vida Civil, vinga Urbanitat»*.

És ben sabut, i no cal compartir-ho, que els líders noucentistes eren dirigistes. L'art de la nova Catalunya havia de respondre als principis del classicisme. Havia d'estar fonamentat en el mediterranisme grec i llatí que prosperava a Itàlia i França contra la disbauxa nòrdica, bàrbara, boirosa i esfilagarsada. Havia de respondre als principis de l'arbitrarisme. Havia d'apostar per l'obra ben feta i ben canonitzada. Havia d'estar plenament identificat amb certs moviments europeus. Havia de retornar a l'ordre que havien trencat l'impressionisme i l'*art nouveau*. Havia d'aspirar, en definitiva, a una llibertat equilibrada. És ben sabut que el Noucentisme d'Ors proposava raó contra sensació, subratllava el valor de civilitat urbana col·lectiva de la pintura moral, exaltava el que era clàssic en la forma i en el tema. És ben sabut que el Noucentisme oficial rebutjava les principals novetats estètiques. És clar, i no cal amargar-ho, que el plantejament pratià fou, des del punt de vista estètic, des del punt de vista dels continguts, un programa de política artística, conservador. Fou una

presa de posició conservadora contra la inspiració anàrquica dels modernistes i les primeres esclatxes de les avantguardes. I, des d'aquest punt de vista, el seu recorregut va ser molt escàs. En canvi, va reeixir en la recuperació del passat: es consolidà l'apologia heroica: Pau Claris, Josep Moragues i Rafael Casanova; quedà fixada la Diada en la data de l'11 de setembre; es fa afermar el paper del monestir de Ripoll com a bressol de Catalunya i de Montserrat com a símbol; es recuperà la música popular: Enric Morera, Lluís Millet i Amadeu Vives, i es consolidà *Els segadors* com a himne nacional, juntament amb la *Cançó de l'emigrant*, el *Cant de la senyera* i la *Santa Espina*, i la nova estatuària, arran de l'exposició del 1888, recuperà l'esplendor medieval i alguns noms propis vinculats: Guifré el Pilós, Ramon Berenguer, Bernat Desclot, Jaume I.

Amb el temps l'afany intervencionista des del punt de vista cultural donà al Noucentisme un doble significat: d'una banda, va expressar la política d'institucionalització nacional i específicament cultural de Catalunya; però, d'altra banda, va donar nom a un conjunt de productes artístics consolidats aproximadament en aquells anys i pretesament –o dubtosament– basats en la mateixa ideologia política. No és aquí el lloc de desxifrar on era el gra i on era la palla, però és clar que l'impuls de les institucions culturals del país va bastir l'esquelet essencial de qualsevol sistema cultural nacional.

Un impuls a les infraestructures culturals sense precedents

Sigui com sigui, doncs, quedem-nos amb això: del Noucentisme i de l'acció de govern de Prat sorgí un impuls a les infraestructures culturals sense precedents. Aquest fou i és el gran llegat noucentista. Es va afrontar una important recuperació patrimonial que va tenir en les ruïnes d'Empúries el cas més paradigmàtic. Es va frenar la desaparició del romànic català. L'any 1907 es va constituir la Junta de Museus de Barcelona. Ja l'any 1908 va obrir les portes la nova instal·lació de la secció d'art antic del Museu de Belles Arts a l'edifici de l'antic Arsenal de la Ciutadella. El 9 febrer s'inaugurà el Palau de la Música Catalana, obra de Lluís Domènech i Montaner. El 10 octubre va tenir lloc el primer concert de Pau Casals al Palau de la Música Catalana. L'any 1909 va obrir la Biblioteca Popular de la Dona.

Des del primer moment les biblioteques populars foren l'exemple més paradigmàtic de les pretensions dels noucentistes. Cal recordar, a més, que la meitat dels catalans eren analfabets i les biblioteques tenien la missió precisament de «culturalitzar» Catalunya. A l'abril del 1914 es va crear la xarxa del Servei de Biblioteques Populars dirigit per Jordi Rubió i Balaguer, avui encara per culminar. El Pla de Biblioteques Populars de la Mancomunitat de Catalunya es va aprovar l'any 1915 i va durar fins al 1925. El 1915 es creà l'Escola Superior de Bibliotecàries de Barcelona –la professió de bibliotecària a Catalunya va néixer femenina i va ser pionera a obrir noves oportunitats de treball qualificat per a la dona. L'any 1915, la Mancomunitat va

convocar un concurs per als municipis que volguessin crear biblioteques –el projecte bibliotecari de la Mancomunitat va seguir el model que la Gran Bretanya i els Estats Units havien implementat a finals del segle XIX. Tres anys després s'inauguraren els primers centres i s'arribaren a implantar en vuit poblacions de les quatre províncies catalanes: a Barcelona: Sallent (1918), Canet de Mar (1919) i Pineda (1922); a Tarragona: Valls (1918) i el Vendrell (1920); a Lleida: les Borges Blanques (1918); a Girona: Olot (1918) i Figueres (1922).

Com sabem, el desplegament bibliotecari posterior al 1923 no fou precisament fàcil. La Dictadura del general Primo de Rivera s'hi mostrà indiferent. La República fou un sospir de bones intencions. I la Dictadura de Franco s'hi mostrà contrària i traspassà la responsabilitat bibliotecària a les diputacions.

També l'acció destinada a recuperar el català agafà embranzida, amb la revitalització, el 1914, de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Va preocupar-se de dinamitzar nombroses biblioteques escolars. Va convocar premis pedagògics. Va editar un butlletí. Va crear colònies escolars. Va promoure càtedres de gramàtica catalana. Va fomentar l'edició de nombrosos llibres de text.

És obvi que el Noucentisme, tanmateix, no va tenir el monopoli de l'acció cultural catalana. Seria absurd pensar-ho i desitjar-ho. Un país és una suma de sensibilitats i mirades. És lògic, doncs, que, paral·lelament a la política cultural del Noucentisme, continués existint la vella herència actualitzada de la vella i rica tradició associativa – a mig camí de l'acció cultural i educativa, del sindicalisme i del cooperativisme de resistència. Tot plegat configurava una mena de cultura de base que circulava per múltiples associacions ben arrelades a les barriades populars de les ciutats. S'expressava a través de la proliferació de grups de teatre, centres excursionistes i clubs esportius de tota mena. També a través de grups naturistes, nudistes, amics del sol, esperantistes, etc. Configuraven, en definitiva, la base d'una cultura popular riquíssima, alternativa a l'oficial, que va mantenir la força i esdevindria després el fonament del republicanisme socialitzant que va portar la Segona República.

És ben sabut que la mort de Prat va suposar una enorme sotragada per al catalanisme. Les conseqüències de la Gran Guerra van difuminar els seu somni imperial. La Revolució Russa va accentuar encara més les divisions polítiques davant de les condicions socials a l'interior de Catalunya i els representats polítics de l'Estat espanyol es van defensar com gat panxa enlaire per no perdre els seus privilegis, encara que fos posant en qüestió la mateixa existència de l'estat. Els debats sobre l'autonomisme català dels primers anys vint encapçalats per Francesc Cambó i el posterior cop d'estat de Primo de Rivera en són la prova més explícita.

La transformació d'Espanya en un imperi confederal que desitjava Prat de la Riba va morir amb ell. La Primera Guerra Mundial va liquidar els vells imperis històrics. El

catalanisme es va trobar amb el pas canviat: no va saber preveure que els imperis vuitcentistes esclatarien sense retorn i donarien pas a un món de nacions i revolucions socials. El catalanisme regionalista nacionalista es va quedar sense una part substancial del seu discurs. No obstant això, tot i que la Dictadura del 1923 va intentar dissoldre el programa cultural de la Mancomunitat, no ho va aconseguir. L'obra cultural i administrativa de la Mancomunitat va ser un projecte de construcció nacional que influí de manera extraordinària en la definició, organització i generalització dels objectius culturals del catalanisme i del conjunt de la societat del seu temps i posterior.

El programa de la Mancomunitat va impregnar l'obra cultural de la República. De fet, fins i tot va existir un Noucentisme republicà caracteritzat per l'abandó de les premisses més dirigistes de l'acció estètica però no de les qüestions de fons. En realitat, els aspectes del programa noucentista més infraestructurals inspiraren el curt període republicà, amb el poeta Ventura Gassol al capdavant de la Conselleria de Cultura: Museu de les Arts Decoratives, 1932; Museu d'Art de Catalunya, 1933; Museu Arqueològic, 1935; Institut-Escola (1932); Universitat Autònoma (1933), seguidora de l'esperit de l'IEC, i Pla Macià de Barcelona (1934), emparentat amb el Pla Jaussely.

I de fet, es pot afirmar que el programa noucentista fins i tot fou, en gran mesura, el referent principal de les primeres polítiques culturals dels anys de la transició democràtica. Encara més, es pot afirmar que en alguns aspectes ha arribat fins als nostres dies.

Podria acabar aquí la meua intervenció. Tanmateix, deixeu-me afegir unes consideracions finals més generals i vinculades a l'actualitat.

Reconstituir el catalanisme, avui

Ahir un diari de referència com és *La Vanguardia* titulava: «Espanya afronta el 20 N una segona transició». Amb raó. Catalunya afronta tres desafiaments de primera magnitud: crisi econòmica, crisi política i crisi de les relacions entre Catalunya i Espanya.

Tal com va fer Prat de la Riba en el seu moment, tenim del deure de tornar a fer un esforç de reconstitució del catalanisme. És en aquest sentit que tinc la intuïció que cal repescar el doble eix conceptual que Prat ens proposà: desplegar-se culturalment i desplegar-se estatalment.

Els ciutadans han de percebre la força de la cultura pròpia i dels valors que destil·la, de la identitat que proposa, de la creativitat innovadora que en deriva, del progrés que sorgeix dels coneixements que produeix i de la idea de comunitat que forja.

I els ciutadans han de percebre els perills que suposen el dèficit d'estat que patim com a conseqüència de l'acció d'un Estat espanyol inadequat i immobiliista. I és que ara, com sempre, la qüestió dels benestars i malestars d'una nació rau en com es desplega el poder de l'estat. Els ciutadans han de ser capaços d'exigir i autoexigir-se, d'una vegada per totes, la demanda d'un estat propi i eficient amb uns polítics que actuïn amb sentit d'estat. Hem de situar cultura i estat en el centre de la teoria catalanista. Hem d'articular una majoria social convençuda que qualsevol reivindicació passa per un estat favorable als interessos dels catalans i que el poder de l'estat és ni més ni menys que la clau de la volta del nostre benestar. *Aroma pratiana* al cent per cent, al cap de cent anys. Només la reclamació d'un estat propi i eficient pot esdevenir punt de confluència de sobiranistes, federalistes i independentistes.

I no cal dir que un estat eficient comença per les finances. La greu crisi econòmica que patim ha ressaltat el limitat marge de maniobra que ens dóna l'autonomia actual, per la qual cosa és necessari un salt d'escala. Per actuar contra el dèficit és urgent aconseguir la capacitat política, això vol dir, el poder polític, per poder fer-ho en condicions. Avui no tenim prou instruments fiscals per fer-hi front i, a més, patim un dèficit fiscal que ha esdevingut un llast per al manteniment de la qualitat de vida dels catalans. D'aquí la meua convicció sobre el poder mobilitzador i articulador de la proposta de pacte fiscal del president Mas i del govern al qual pertanyo. Un pacte fiscal que ha d'acomplir dos objectius de primer nivell: d'una banda, és evident, disminuir de manera substancial el dèficit fiscal, i d'altra banda, reconèixer la sobirania nacional de Catalunya articulant un model diferenciat respecte de la resta de territoris de l'estat, sobre la base d'una relació bilateral entre Catalunya i l'Estat espanyol i en virtut del qual les institucions catalanes siguin les responsables d'administrar el cent per cent dels impostos que es generen o es paguen a Catalunya.

Un nou relat de país, el deuentisme

Ja saben que sempre que puc proclamo la necessitat d'un deuentisme, o sigui l'actualització del catalanisme de sempre. El deuentisme és la doctrina de l'estat eficient i una societat culta. Vol dir una manera actualitzada de mirar el país, una adaptació del catalanisme als temps actuals, vol dir la construcció d'un catalanisme que en lloc d'engrandir les diferències busqui punts de trobada entre les diferents sensibilitats polítiques, un catalanisme que sigui profundament culturalista, que vegi la cultura com el nervi de la nació, constituent i no sols ornamental, que entengui l'estat com l'eina que la nació té per cercar el futur.

Vist en conjunt, el deuentisme s'expressa en deu idees principals: estat, democràcia, societat civil, consens, Catalunya ciutats, culturalisme, modernització

econòmica, internacionalització, replantejament de les bases del benestar i afirmació de la identitat i la nació.

El deuentisme és estatista. Planteja la necessitat d'un estat propi que s'adapti a Catalunya com un guant s'adapta a una mà. Planteja una nova arquitectura institucional, basada en una geometria variable de sobirania en què Catalunya gaudeixi d'un estat propi, confederat entre iguals amb una Espanya refundada i confederal i en el marc d'una Europa integrada políticament i econòmicament. Els catalans necessitem un estat propi on dipositar el benestar de la nació. Aquesta és la nostra batalla: un estat eficient i propi, compartit amb Espanya o bé exclusiu, inequívocament favorable als interessos dels catalans.

El deuentisme és també sinònim de democràcia avançada. La democràcia «és una actitud davant la vida», va dir Montserrat Roig. Adoptem aquesta idea com a pròpia. Catalunya necessita una política nova que trenqui amb les velles jerarquies, que renovi el catàleg d'idees, valors i principis. Una política nova en la qual l'aprovació d'una nova llei electoral sigui una realitat. Catalunya necessita que la política guanyi gruix i sigui capaç de governar l'economia i marcar les regles del joc democràtic. Hem de fer de la vida democràtica, com va dir Adela Cortina, «un joc lliure, sense fanatismes ni adhesions infrangibles», en què els «partits polítics es guanyin les adhesions per les seves actuacions».

El deuentisme emana d'una societat civil forta, amb múscul, fibrada, activa, que empenyi ciutadans i polítics. Una societat civil emprenedora, innovadora, creativa, imaginativa i profundament culturalista. Una societat civil que esdevé pal de paller de la política catalana: exigent amb institucions i polítics i exigent amb ella mateixa. Una societat civil que torna a treure pa de les pedres.

El deuentisme és fonamental en el consens entre institucions, partits polítics i ciutadans per modernitzar allò que ha envellit i construir un nou catalanisme. En aquest sentit, Catalunya necessita uns pactes generals per fer front al futur, rigorosos, pensats a mitjà termini, trencadors amb les cotilles ideològiques: un pacte a favor de la democratització del país; un pacte per modernitzar el sistema econòmic; un pacte per posar al dia el concepte de nació, i un pacte nacional per la cultura.

El deuentisme creu en una Catalunya de centralitats múltiples. Substitueix allò de la Catalunya ciutat per la Catalunya ciutats. Catalunya és una xarxa magnífica de ciutats. El deuentisme creu en Barcelona i aposta per una capitalitat forta. Trenca amb els perjudicis, les simplificacions i els interessos partidistes que han amagat el fals debat entre Catalunya i confia en la capital com la proa de la presència dels catalans al món, tal com va fer en el seu moment Enric Prat de la Riba.

El deuentisme és profundament culturalista. Entén la cultura en sentit ampli, com a fonament de la societat. La cultura és identitat, creativitat, progrés econòmic i comunitat. La cultura és un factor de progrés que impregna tota la societat. Una societat que quan és culta té més força per crear comunitat i té més possibilitats de recrear una identitat més cívica, oberta i democràtica. El deuentisme anhela una societat que estigui convençuda del paper nuclear de la cultura i que l'entengui com la columna vertebral de la nació. I situa la renovació educativa al centre de les seves prioritats. Per al deuentisme, a més, el català és una llengua d'estat, una llengua de ciutadania. El català esdevé una eina imprescindible per participar en l'espai públic, a través de la qual nascuts a Catalunya i nouvinguts es configuren com a ciutadans actius.

El deuentisme promou una modernització de la base productiva del país. Promou un nou industrialisme i una economia basada en els continguts i la creativitat que desplegui un creixement intel·ligent, sostenible i integrador, que fomenti la cohesió social i territorial. Un nou industrialisme que té en la creativitat la primera matèria més preuada i que es projecta al món a través de la nostra capitalitat euromediterrània i la centralitat en el desplegament del corredor euromediterrani.

El catalanisme deuentista aposta per la internacionalització. Catalunya té molt més talent i molta més capacitat de produir cultura, indústria i serveis que la que pot absorbir el mercat català i fins i tot l'espanyol. Catalunya és singular i alhora universal: el nostre horitzó ha de ser el món. Hem de passar de ser la fàbrica d'Espanya a ser la factoria del món. Ens hem de convertir en una de les cinquanta àrees metropolitanes més potents del món.

El deuentisme equival a lluitar per sostenir el benestar ara qüestionat. El deuentisme posa en valor allò que és col·lectiu i garanteix la provisió dels serveis essencials als ciutadans, als quals garanteix drets però també exigeix deures. En oposició al que va dir Thatcher: *«la societat no existeix, només hi ha homes i dones individuals i famílies»*, el deuentisme afirma *«volem societat, volem estat»* i aposta decididament pel model social europeu.

El deuentisme aborda el debat sobre la identitat: sense identitat no hi ha subjectes ni ciutadans, no hi ha sentit de comunitat i encara menys de nació. Una idea de nació que s'ha de posar al dia perquè els ciutadans la tornin a sentir com a pròpia. La nació del segle XXI tindrà poc a veure amb la dels segles XIX i XX. Ha de ser una realitat plena de contingut, construïda sobre la base d'una memòria compartida, un nou pacte cívic i un sòlid projecte de futur, que torni a il·lusionar els ciutadans.

Memòria, pacte i projecte de futur són els eixos del deuentisme. Aquesta és la teoria que els proposo per adaptar el catalanisme al nostre temps. Una teoria que sintetitza la memòria del moviment catalanista i les fites que ha assolit en els seus

cent cinquanta anys d'història amb la voluntat que tornem a mirar el futur amb la màxima ambició.

El deuentisme pensa la nació com un subjecte cultural, un país és una cultura, amb un substrat compartit per la majoria de la ciutadania, i és estatista, exigent amb el nostre fragment d'estat, destructora de la vella administració central de l'estat i exigent amb aquella part d'estat que ja és Europa.

El deuentisme és, en definitiva, profundament culturalista i profundament estatalista: aquests són precisament els dos ancoratges decisius del pensament de Prat de la Riba, encara viu als nostres dies. Les societats riques són les que miren endavant, però també les que miren endarrere. Ens cal més Prat, més història i, sempre, més futur.